

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*The History
& Halacha
of Salad Making
on Shabbat*

Rabbi Uri Orlan
ד' טבת תשע"ה • December 28, 2014

The Melacha of טוחן

[1] משנה מסכת שבת פרק ז משנה ב

אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורה הבורר הטוחן והמרקד והלש והאופה... הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

[2] רש"י מסכת שבת דף מט עמוד ב

הם זרעו וקצרו סמנין - לצבוע תכלת ועורות אילים, וטחנו ולשו נמי סמנין לצבוע, ואופה דקתני במתניתין באבות מלאכות - הוא בישול סמנין, אלא דנקט סידורה דפת.

[3] רמב"ם הלכות שבת פרק ז הלכה ה

...הטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה, וכל העושה דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן, וכן הלוקח לשון של מתכת ושף [files/shaves] אותו כדי ליקח מעפרו כדרך שעושים צורפי הזהב הרי זה תולדת טחינה.

[4] שבת דף עד עמוד ב

והטוחן. אמר רב פפא: האי מאן דפריס סילקא - חייב משום טוחן.
 דפריס סילקא - ... מינציי"ר בלעז [mince?] מחתכו הדק.
 אמר רב מנשה: האי מאן דסלית סילתי - חייב משום טוחן.
 דסלית סילתי - עצים דקים להבעיר אש.

[5] משנה ברורה סימן שכא (לו)

דבר שאינו חפץ לאכלו ולטועמו ולא להאכילו לתינוק אסור ללעסו בשיניו כדי לשחקו משום טחינה דאע"ג דמשנה, מ"מ מדרבנן אסור.

Size of Peices

[6] ביאור הלכה סימן שכא סעיף יב

המחתך הירק דק דק - ופירש רש"י פריס מחתכו דק דק וכ"כ התוספות דמיירי בחתיכות קטנות כעין טחינה, אבל בחתיכות גדולות קצת אין דרך הטחינה בכך, וכ"כ הרמב"ם דק דק. אך כ"ז לענין חיוב אבל לענין איסור יש ליזהר מאד בזה דכבר כתב בספר יראים להרא"מ דשיעור דקותן לא נודע לנו

R' Shmuel Vosner- Chut Hashani v1 12:3 [7]

והחילוק בין טחינת אוכלין דבעינן דק דק,
 לבין טחינת עלים דקגי לעשות
 מאחת שנים או שלש, נראה **דכל דבר נמדד**
ציחס לטבע אותו הדבר ולרכיו, ולכן באוכלין
פירור לחתיכות קטנות הוא אופן ולורת
הכנתו והשתמשותו, אבל בקנים ובעלים אין
שיעור חתיכות הטחינה דק דק אלא אף
חתיכות גדולות מדק דק, כמו שמצינו לגבי
 סלית סילתי או שעושה מן הקנים כורת
 [חלתא] חתיכות כדי שיוכל לאורגן יחד, א"כ
 זהו לורת השימוש בחתיכות הקנים הללו
 בחתיכות קטנות, ואם הופך את הדבר הגדול
 לחתיכות אלו חייב משום טוחן.

Strips/Slices:

[8] שבת דף עד עמוד ב

אמר רבא: האי מאן דעבד חביתא - חייב משום שבע חטאות, תנורא - חייב משום שמונה
 חטאות. **אמר אביי: האי מאן דעבד חלתא [wicker work out of reeds] - חייב אחת**
עשרה חטאות.

*חייב אחת עשרה - זומר הקנים והוא צריך להם - חייב משום קוצר ומשום
 נוטע, אספם יחד - הרי זה מעמר, בירר יפות - הרי זה בורר, החליקן - הרי זה
 ממחק, עשאן דקות מאחת שתים או שלש - הרי זה טוחן*

[9] שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד

(ג) האם איסור טחינה בירקות הוא דווקא כשחותך דק דק באורך וברוחב כטחינת קמח או גם
 כשחותך באורך לבד או ברוחב לבד כמו שעושים בגזר, מלפפונים ועגבניות?
תשובה: לע"ד פשוט שרק לעשות בקנים לעשיית חלתא (ע"ד ע"ב) הוי טוחן בעשיית מקנה
 אחת שתים או שלש שהכוונה דשתים או שלש לפי עובי הקנה שיש ממנה לעשות לצורך
 החלתא שצריכה בדקות משום שרק טחינה כזו שייך שם **אבל לא באוכלין.**

לאלתר: Leniency #1: "Immediate Consumption"

[10] שו"ת הרשב"א חלק ד סימן עה

שאלת: אם מותר לפרר פתותי לחם, לתת לפני התרנגולין בשבת? אם איכא למיחש משו'
 טחינה, או לא?

תשובה: מסתברא: דהא דפריס סילקא, דוקא במחתך דק דק, כדי לאוכלו למחר, או אפי' לכו ביום, ולאחר שעה, לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק בערב. וכל שדרכו בכך, ומניחו לאחר שעה חייב. אבל לאוכלו מיד, מותר. שלא אסרו על אדם לאכול מאכלו חתיכו גדולות או קטנות. דכענין שאמרו (שבת ע"ד ע"א) לענין בורר, ופירשה אביי דה"ק: בורר ואוכל לאלתר... דאלמא: כל שאוכל לאלתר, **כדרך שדרכן של בני אדם לאכול**, אע"פ שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת, בשמניח לאחר זמן... וה"נ דכוותה היא.

[11] בית יוסף אורח חיים סימן שכא: end of 12

נמצינו למדין דמותר לחתוך בשבת קיבוץ ירקות שקורין אינשלאד"ה [google translate=Spanish for salad]? והוא שיאכל לאלתר לדברי הרשב"א

- ומשמע דליכא מאן דפליג עליה דהרשב"א בהא דהא שפיר מייתי ראייה מההיא דבורר.
- ובלאו הכי לדברי התוספות פשיטא דכל שאר ירקי בר מסילקא שרו ...
- ולדברי הרמב"ם כל היכא שאינו מחתך כדי לבשל פטור....
- ועוד דפריס סילקא משמע שמחתכו לחתיכות דקות ביותר וכדדייק לישנא דרש"י ולישנא דהרמב"ם ומפורש בדברי התוספות, ואינשלאד"ה אין דרך לחתכה לחתיכות כל כך דקות הילכך נראה דלכולי עלמא שרי.

ומכל מקום נכון הדבר **להזהיר שיחתכום לחתיכות גדולות קצת ושיאכלו לאלתר** וכל כהאי גוונא נראה דלית ביה בית מיחוש לדברי הכל:

[12] משנה ברורה סימן שכא

(מה) שרי - ויש מפקפקין על היתר זה וגם בב"י כתב שאף מי שמכוין לאכול מיד ג"כ יזהר לחתוך לחתיכות גדולות קצת, ומטעם זה כתבו כמה אחרונים ג"כ דנכון להתנהג כמו שכתב הב"י, ומ"מ הנוהגין לחתוך הבצלים והצנון דק דק אין למחות בידם דישי להם על מי שיסמוכו.

ועכ"פ אסור לעשות עד יציאת בהכ"נ דבעינן סמוך לסעודה ממש כמ"ש בסימן שי"ט לענין בורר.

והחותכים הבצלים והצנון דק דק שעה או שתיים קודם הסעודה קרוב הדבר לומר שחייב חטאת, והבצלים אסורים באכילה וגם דאז אסור משום בורר. אבל כשחותכו בכלי המיוחד לכך ie- grater נראה דאסור בכל גוונא כשחותכו דק דק דגם בבורר גופא אם בכלי המיוחד לברירה בכ"ג חייב....

Leniency #2: Gidulei Karka

[13] תרומת הדשן סימן נו

שאלה: מי שאינו יכול ללעוס יפה בשיניו, ויש לפניו בשר שאינו רך, כגון צלי שהוא קשה ללעוס, שרי ליה לחתוך הבשר בשבת דק דק בסכין ולאוכלו אח"כ או לאו?

תשובה: יראה דשרי כה"ג, ואין לאסור מפני שהוא טוחן, ... די"ל גבי אוכלין לא שייך טחינה, אלא מידי דאורחיה לטחון, כגון טחינת חיטין או שעורין וכה"ג, אבל שאר אוכלין לא. ... מ"מ נראה ואיכא למימר דבבשר מבושל או צלי דבנ"ד, כ"ע מודו דשרי. ולא דמי לעצים ופירות ולחם, דאינהו כולי גידולן מן הארץ, ויש במינן טחינה, כגון תבואה וקטנית, דעיקר טחינה שייך בהו, אבל בשר דאין גידולו מן הארץ י"ל דבאכול כזה לכ"ע לא שייך בהו טחינה.

Leniency #3: Ein Tochein Achar Tochein

[14] הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף לב עמוד א
 וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה דדוקא במחתכן כדי לאכלן למחר או לבו ביום לאחר שעה הא
 לאו הכי שרי כדשרי אביי לברור ולאכול לאלתר ולפיכך התיר לפרר פתיתי לחם לתרנגולים
 לתת לפנייהם לאלתר ... ובספר המצות התירו לפי שאין טחינה אחר טחינה:

[15] שולחן ערוך הלכות שבת סימן שכא סעיף יב
 הגה: ודוקא פירות וכדומה לזה, אסור. אבל מותר * לפרר לחם לפני התרנגולים, דהואיל
 וכבר נטחן אין לחוש, דאין טוחן אחר טוחן.

[16] ביאור הלכה סימן שכא
 * לפרר לחם - ואפילו בסכין מותר אם לא בכלי המיוחדת לכתושה כגון לכתוש מצה במכתשת
 אסור כמו גבינה על רי"ב אייזי"ן [grater]

Leniency #4: Shinui

[17] שולחן ערוך הלכות שבת סימן שכא סעיף ח
 אין כותתין מלח במדוך (כו) של עץ, אבל מרסק הוא (כז) ביד (כח) של סכין ובעץ הפרור (כט)
 ואינו חושש.

[18] בית יוסף אורח חיים סימן שכא: ז (ב)
 ... דקשיא ליה כיון דכדרכו חייב משום טוחן, על ידי שינוי ליהוי פטור אבל אסור?
וקתא... תשובה קתא דסכינא שינוי גמור הוא דבין מדוך של עץ למדוך של אבן הוי שינוי
כדאמרינן (שבת עד.) גבי בורר: בנפה ובכברה דסכינא הוי שינוי גמור הילכך מותר לכתחלה
 חייב, בקנון ובתמחוי דהוי שינוי פטור אבל אסור, ביד דהוי שינוי גמור מותר לכתחלה